

Sygn. akt V CZ 86/16

POSTANOWIENIE

Dnia 24 listopada 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Iwona Koper

SSN Bogumiła Ustjanicz

Protokolant Iwona Budzik

w sprawie z powództwa P. Spółki Akcyjnej w T.
przeciwko M. Spółce Akcyjnej w L. (Republika Portugalska)
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 24 listopada 2016 r.,
zażalenia powódki
na postanowienie Sądu Okręgowego w G.
z dnia 14 marca 2016 r., sygn. akt X GC (...),

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

W toku postępowania rozpoznawczego w sprawie o zapłatę - zakończonego wyrokiem Sądu Okręgowego w G. z dnia 30 października 2014 r., który uprawomocnił się w dniu 2 marca 2016 r. po oddaleniu przez Sąd Najwyższy zażalenia strony pozwanej E. S.A. w L. (Republika Portugalska) na postanowienie o odrzuceniu apelacji - strona powodowa „P.” S.A. w G. uzyskała na podstawie postanowienia z dnia 25 kwietnia 2013 r. zabezpieczenie dochodzonego w tej sprawie roszczenia przez ustanowienie na nieruchomości strony pozwanej hipoteki

przymusowej do kwoty 971 989,68 zł. We wniosku z dnia 4 marca 2016 r. strona powodowa domagała się przedłużenia okresu zabezpieczenia przewidzianego w art. 754¹ § 1 k.p.c. do czasu przysądzenia prawa użytkowania wieczystego nieruchomości na rzecz nabywcy.

Postanowieniem z dnia 14 marca 2016 r. Sąd Okręgowy w G. zmienił swoje postanowienie z dnia 25 kwietnia 2013 r. w ten sposób, że ustalił, iż upadek zabezpieczenia ustanowionego tym postanowieniem nastąpi nie wcześniej niż z upływem miesiąca od dnia rozpoznania przez Sąd Najwyższy zażalenia pozwanej na postanowienie o odrzuceniu wniesionej przez nią apelacji od wyroku Sądu Okręgowego z dnia z dnia 30 października 2014 r., a w pozostałym zakresie, tj. co do żądania przedłużenia terminu upadku zabezpieczenia do czasu uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu prawa użytkowania wieczystego, wniosek oddalił.

Przy rozpoznawaniu zażalenia strony powodowej Sąd Apelacyjny powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w przedstawionym do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu zagadnieniu prawnym, sprowadzonym do pytania, czy zabezpieczenie w postaci ustanowienia hipoteki przymusowej upada z upływem miesiąca od dnia prawomocności orzeczenia uwzględniającego powództwo bez względu na to, czy wierzyciel podjął przed upadkiem zabezpieczenia jakiegokolwiek czynności zmierzające do realizacji egzekucji, czy też wszczęcie egzekucji z przedmiotu zabezpieczenia zapobiega upadkowi zabezpieczenia. Sąd drugiej instancji zwrócił uwagę, że zastosowanie art. 754¹ § 1 k.p.c. prowadzi do upadku zabezpieczenia z upływem miesiąca od dnia prawomocności orzeczenia uwzględniającego powództwo bez względu na to, czy wierzyciel podjął przed upadkiem zabezpieczenia jakiegokolwiek czynności zmierzające do egzekucji, co może prowadzić do zniweczenia podstawowych celów postępowania zabezpieczającego. W związku z tym poddał pod rozagę, czy skutkowi temu może zapobiec wszczęcie przez wierzyciela (uprawnionego) egzekucji z przedmiotu zabezpieczenia, ewentualnie przedłużanie - na jego wniosek - okresu zabezpieczenia przez sąd, co jednak powinno mieć charakter wyjątkowy.

Sąd Najwyższy przejął sprawę do rozpoznania (art. 390 § 1 *in fine* k.p.c.) i zważył, co następuje:

Przepis art. 754¹ § 1 k.p.c. budził od chwili wejścia w życie uzasadnione wątpliwości, zarówno w piśmiennictwie, jak i judykaturze. Wywołał także zastrzeżenia dotyczące jego zgodności z Konstytucją, była bowiem zgoda co do tego, że - pomijając sytuacje wyjątkowe i nadzwyczajne - ustanowiony w nim miesięczny termin rozpoczynający bieg od dnia uprawomocnienia się orzeczenia wydanego w sprawie, jest terminem, który nie wystarcza do realizacji zabezpieczenia hipotecznego w toku postępowania egzekucyjnego (art. 75 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, jedn. tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 790). Pogląd, że z upływem tego terminu zabezpieczenie w postaci hipoteki przymusowej bezwarunkowo upada, prowadził do jednoznacznego wniosku, że zabezpieczenie to ma charakter iluzoryczny. Jest przy tym oczywiste, że sytuacja, w której wierzyciel, uprawdopodobniwszy wiarygodność swego roszczenia i interes prawny (art. 730¹ § 1 k.p.c.) oraz uzyskawszy zabezpieczenie, nie może - nawet mimo dołożenia najwyższej staranności - skorzystać z jego dobrodziejstwa, oznacza głęboką dysfunkcję i niewydolność systemu prawnego.

Wątpliwości praktyki oraz doktryny podzielił i potwierdził Trybunał Konstytucyjny, który wyrokiem z dnia 28 października 2016 r., SK 71/13 (OTK-A Zb. Urz. 2016, poz. 81) orzekł, że art. 754¹ § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim odnosi się do zabezpieczenia przez obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową, jest niezgodny z art. 64 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji, przy czym traci on moc obowiązującą z upływem 18 miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Trybunał stwierdził m.in., że - bez względu na kolizję z art. 64 ust. 1 Konstytucji, chroniącym prawo własności - art. 754¹ § 1 k.p.c. godzi także w konstytucyjne prawo do sądu (art. 45 ust. 1), obejmujące gwarancję wykonania prawomocnego (wykonalnego) orzeczenia, podważa bowiem efektywność postępowania egzekucyjnego, niwecząc sens zabezpieczenia roszczeń hipoteką przymusową.

Sąd Najwyższy rozpoznający zażalenie podziela stanowisko zajęte przez Trybunał Konstytucyjny w przytoczonym wyroku i - mimo jego nieogłoszenia

i niewprowadzenia do sfery normatywnej - uznaje za wiążący w sferze jurysdykcyjnej. Zważywszy jednak, że Trybunał Konstytucyjny zdecydował się na odroczenie utraty mocy obowiązującej kontrolowanego przepisu na okres 18 miesięcy, w związku z czym pozostaje on elementem stanu prawnego, na Sądzie Najwyższym oraz na sądach powszechnych pozostał ciężar takiej wykładni, która minimalizuje jego niekonstytucyjność albo - jeżeli to w konkretnej sprawie możliwe - w ogóle ją znosi. Wykładnia ta powinna iść przede wszystkim w kierunku eliminacji iluzoryczności ochrony ustanowionej w art. 754¹ § 1 k.p.c.

Należy podkreślić, że stwierdzenie przez Trybunał Konstytucyjny niekonstytucyjności omawianego przepisu, ale pozostawienie go w mocy przez okres 18 miesięcy, poszerza pole jego wykładni i daje sądowi - w zakresie rozstrzygnięcia o upadku zabezpieczenia – znacznie większą swobodę. W związku z tym sformułowanie „jeżeli sąd inaczej nie postanowi, zabezpieczenie upada po upływie miesiąca” staje się otwarte w takim stopniu, że pozwala sądowi nie tylko na proste wydłużenie lub skrócenie ustawowego terminu, lecz także na odmienne określenie jego początku lub posłużenie się kombinacją oznaczonego przez sąd terminu i warunku, którego spełnienie się zależy od postawy uprawnionego. Sąd powinien kierować się w tej mierze efektywnością zabezpieczenia, ogólną klauzulą zawartą w art. 730¹ § 3 k.p.c. oraz prowizorycznym (tymczasowym) charakterem procesowego zabezpieczenia roszczeń.

Nie ma także przeszkód, aby sąd - z urzędu lub na wniosek uprawnionego - dostosował czas upadku zabezpieczenia do specyfiki hipoteki przymusowej. Powinien przy tym uwzględnić z jednej strony, że realizacja hipoteki wymaga jej trwania przez czas postępowania egzekucyjnego, z drugiej zaś, że hipoteka przymusowa ustanawiana tytułem zabezpieczenia nie ma typowego charakteru i jest ona - jak każde procesowe zabezpieczenie - instytucją akcesoryjną względem postępowania sądowego co do istoty sprawy. W związku z tym, w razie prawomocnego uwzględnienia powództwa, nie powinna istnieć dłużej niż to konieczne do wyegzekwowania zasądanego świadczenia z wykorzystaniem zabezpieczenia hipotecznego.

Sąd pierwszej instancji nie wziął pod uwagę ani nie rozważył tych możliwości i ograniczył się w zasadzie tylko do dostosowania biegu miesięcznego terminu do konkretnej sytuacji procesowej, jaka wystąpiła w sprawie, co w najmniejszym stopniu nie łagodzi (nie znosi) niekonstytucyjności art. 754¹ § 1 k.p.c. i nie zwiększa jego użyteczności. Z tych względów zaskarżone postanowienie, ze względu na ściśle wzajemne związanie wyrzeczeń w obu jego punktach, zostało uchylone w całości, a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania wniosku uprawnionego z dnia 4 marca 2006 r. (art. 386 § 4 w związku z art. 397 § 2 k.p.c.).

jw

r.g.